

(המשך מעמוד 33)

פחת אלירג'אבי, אבל התפתחה קטטה והיו אפילו כמה פצועים. גם ההלוויות אורכות שלושה ימים. שוב יושבים בדיוואן, והשכנים באים להביע את תנחומיהם. מגישים קפה, אך הפעם מר.

טקס המילה הוא חגיגה מישפחתית. הוא נערך ביום השביעי אחרי הלידה ומבוצע עליידי איש מיקצוע. מוטאחר.

קשרי ידידות בין חברים לעבודה משמר שים גם הם הודמנות לשמוח. אבי, למשל, נהג להיפגש פעם בשבוע עם נהגי אוטו בוס אחרים. בכל שבוע הם נפגשו בביתו של אחד מהם. רקדו, שרו, סיפרו סיפורים ואכלו כנאפה. מי שגר רחוק החזיק באותו היום באוטובוס כדי שיוכל לחזור הביתה. לפעמים הביא מישהו את אחד מילדיו לפגישה. כשזה היה קורה אצלנו, היינו הולכים, יחד עם בני דודי הקטנים, לשחק באוטובוסים.

קיים עוד מינהג. בעל אופי פוליטי. בכל שנה, לקראת ה-15 במאי, יום הקמת מדינת ישראל, התקיימו בכל ערי הגדה המערבית הפגנות ושבתות. כמחאה נגד השלטון הירדני שלא עשה דבר כדי לשחרר את פלסטין. ההפגנות נמשכו כ-דרכיכלל כמה ימים או שבועות, תלוי באווירה הפוליטית.

המהומות הארוכות ביותר התרחשו ב-1963. הצבא הירדני הקיף את ביתהספר התיכון אל-חוסייין ברעלי יורה על המס' גנים. שלושה תלמידים נהרגו, אחדים נפצעו. בתי-הכלא הירדנים נתמלאו בתי-כונסטים שהואשמו באירגון הפגנות. בתי-דרכיכלל חור הכל' על מקומו לקראת תחילת יוני, כשהסתיימו הלימודים והתי-חילה החופשה.

„אני

נשאר!

ב-5 ביוני בבוקר הודיע קריין הרדיו המצרי המפורסם ביותר באותה תקופה, אחמד סעיד, כי „מטוסים ישראלים נופלים כמו זבובים.“ ההודעה דיברה על

בחשאי. אמי היתה מבוהלת לחלוטין, וכבר ארוה את כל בגדינו בצרורות. אבי, לעור מת זאת, החלים ללכת לבקר אצל הוריו, כדי לראות אם הם עוזבים או לא. ולהח' ליש בהתאם. הוא איסס. אמי היתה נחושה בדעתה. היא האמינה שלמען עתיד ילדיה עלינו לעזוב. ואילו אני הכרתי: „גם אם תלכו, אני נשאר פה עם זודי.“ בסופו של דבר, אחרי ויכוח סוער, החלים אבי להישאר.

ב-7 ביוני, ערב, נעלמו לגמרי השיל-

עופות. משקים רבים נעזבו ולא היה מי שיטפל בתרנגולות. אני הצלחתי למצוא חמור שהיה שייך לאחד מדודיי. התחלנו להיתקל בישראלים, שהתיישבו בכל בתיהספר שלנו. הם היו היירים. הם פשטו על השוק ורקנו אותנו לגמרי - המחירים היו הרבה יותר נמוכים מאשר אצלם.

אחרי כמה שבועות חזרנו, פחות או יותר, לחיים סדירים, פלסטינים רבים חזרו בחשאי הביתה. שלושת דודיי שבו לחברון.

לילה אחד נכנסו חיילים הביתה

והינו את אבי - לאחרת בבוקר

התחלתי לחשוב כיצד אוכל לנקום

הם היו סחוטים ורצוצים אחרי שעשו את כל הדרך מממאן ברגל. אבי התחיל לנסוע בקו חברון-גשר אלנבי, ואני התחלתי לעבוד בחברת האוטובוסים. לפעמים היי-תי נהג ולפעמים כרטיסן.

„אנקום את

עלבונו“

ה פיראין לא איחרו לארגן התגברות. זה מכבר הודחתי עם מיפלגת אל-חחריר, מיפלגה מוסלמית מאוד, שקיים דמיון רב בינה ובין האחים המוסלמים. בירדן היתה אל-חחריר גדולה הרבה יותר מהאחים המוסלמים. התחלתי לאבד את סבלנותי, לשבת סתם כך בלי לעשות דבר. הוריי, שהרגישו בחוסר מנוחתי וברצוני לעזוב, עשו כל שביכולתם כדי לשכנע אותי להתחתן, מתוך תיקוה שכך לפחות אשאר בחברון. אך לי היו רעיונות אחרים.

באותה תקופה שאלתי מישהו, שהיה חבר במיפלגת אל-חחריר, מה אוכל לעשות כדי להתנגד לכובש, והוא אמר לי להמ' תין, כי תחת כיבוש אי-אפשר לעשות דבר.

ב-27 באוגוסט, ב-1 בלילה, דפקו חיילים ישראלים בדלת, נכנסו במהירות ודחפו את אבי. הם היו שמונה, ואחד מהם דיבר ערבית. אמי, אחיותיי ואני התעוררנו כשהם דחפו את אבי לתוך אחד החדרים. הם התחילו לחפש בגסות ובתוקפנות בכל הבית, ואז שמענו את אבי צועק. אמי נפלה על ברכיה והתחננה לפני החיילים שלא יכו אותו. אחיותיי עשו פיפי במיכנ' סיים מרוב פחד. אותי הם הצמידו לקיר, אבל אני לא אמרתי דבר ולא זזתי. אחרי שהם יצאו נכנס אבי לחדר שבו היינו, כשדם נוזל מפיו. רק אז התחלתי לבכות ונשבעתי לאבי שאנקום את עלבונו.

אחרי כמה דקות יצאנו כולנו כדי לבדוק מה קרה לדודיי ולבני-דודיי. אחד מהם, מורה במיקצועו, סיפר לנו על ביקור החיילים ואז הבנו את השיטה שבה הם פועלים: החייל אמר לדודי: „אז זה אתה שמלמד את התלמידים לחתוך חוטי טל' פון! כלומר, החיילים החליטו לנקום ולהעניש את הנושבים על „חבלה“ ש' נעשתה.

אחרי לילה סוער שירדנו קצת את הבית, למולנו לא מצאו החיילים את תכשיטיה של אמי, שהוסתרו בגינה. הם לקחו רק חפצים חסרי-ערך. הנושבים שגרו בגיבעה ששמול נמלטו לשדות, כי אחרי ששמעו את הצעקות ואת המהומה שעוררו החיילים בבואם, ואחר-כך שקט מוחלט, הם היו בטוחים שהחיילים ערכו בנו טבח.

החל ממחרת בבוקר התחלתי לחשוב כיצד אוכל לנקום את הפגיעה באבי.

בתחילת ספטמבר החלטתי לנסוע לעי-מאן, בתירוץ שברצוני להמשיך בלימודים. לפני כן תכננתי להצטרף למיפלגה הקור' מוניסטיית, כי ראיתי בכך דרך לבטא את התנגדותי. אך בגלל חוסר זמן והליכים בירוקרטיים ארוכים מדי לא קיבלתי תשור' בה. לכן החלטתי לנסוע לעמאן. הייתי נחוש בדעתי להצטרף שם לפיראין, אך זה לא היה פשוט.

בכל זאת הצלחתי ליצור קשר עם חבר פת'ח, שיעץ לי לשוב לחברון. הוא אמר שבחברון אוכל להועיל יותר וליצור קשרים חשובים. נשארתי תקופת-מה אצל

טונות הירדניים. איש לא נראה בחוק. יצאתי, יחד עם ידיד נהג, ונסענו לתחנת המישרה. חיפשנו בכל מקום. בתיקוה שנמצא איזשהו נשק, אך מצאנו רק מיס' מכים וקרענו אותם. החלטנו לנסוע לכפר עציין, מרחק של 15 קילומטר, שם היה מחנה של הצבא הירדני. אבל עוד מרחוק ראינו את ההתפוצצויות וחזרנו על עיק' בתינו.

למחרת תלתה כל האוכלוסיה דגלים לב-גים בחלונות, כפי שהורה לנו הרדיו הישראלי. שמענו את הטנקים מגיעים ויורים באוויר, שתיים או שלוש אחרי-כך הגיעו החיילים, הפעם ברגל. הם ביקשו מים הלכו.

כשעה אחרי ה„ביקור“ הנה הגיעו חיילי אחרים. הם ערכו חיפוש והחרימו את כל כליהרכב. אבל לא הצליחו לקחת את האוטובוס של אבי, כי המצבר היה מרוקן. אני זוכר שאבי לבש באותו יום חולצת חאקי בסגנון צבאי. החיילים לקחו אותה ממנו, יחד עם כל כספו - 45 דינארים ירדניים, שהיו אז משכורת

הורי אמי, שהתיישבו בעמאן הרבה לפני 1967. למדתי רק בשעות אחרי-הצהריים כי הכיתות היו מלאות והתלמידים למדו בשתי מישרות.

בתחילת 1968 חציתי את הגבול עם מיסמכים מזויפים וחזרתי לחברון. שנת הלימודים כבר התחילה, אבל בכל זאת הצלחתי להיכנס לכיתה י"א.

תנועת ההתנגדות התחילה להתארגן. לי הותר בינתיים רק לחלק כרוזים. אך כל ההפגנות שביקשנו לארגן חוסלו באי-בן. מורינו האמינו שאם נספין ניירה על-ידי הישראלים.

בתי-הסוהר התחילו להתמלא ובתים פרו-ציו, חיים חברתיים לא היו קיימים כמעט. גישואין נחוגו בצניעה, בחוג המישרה, ומינהגים מסוימים נעלמו לגמרי - הזאפה למשל.

פרובוקציות

ירדניות

ב יוני 1969, כמה ימים אחרי שסיימתי את בחינות הבגרות, נסעתי ל-יריאה, לכאורה כדי להתחיל בלימודים באוניברסיטה. אבי האמין לי. הוא ליווה אותי לגבול, נתן לי 120 דינארים, החליף את שעוני בשעונו, שהיה יקר יותר, ואמר לי: „זה כל מה שאוכל לתת לך עד סוף השנה. השתדל לא להוציא יותר.“

נרשמתי לאוניברסיטת בדרה לחוג לספרות אנגלית, אך לא נשארתי שם אלא כמה שבועות. הלימודים לא עניינו אותי. עברתי לירדן והצטרפתי לפת'ח. קיבלנו הדרכה צבאית וקורסים בפוליטיקה. הקורסים האלה נראו לנו די מוזרים. הסבירו לנו מה ההבדל בין יהודים וציונים, ואני בכלל לא ידעתי עד אז שיש הבדל. דיברו איתנו גם על ריאקציה, על אימפריאליזם ועל ציונות. הדבר שהשאיר עלינו רושם רק היה ביקוריהם של יהודים אנטי-ציוניים אצלנו.

נשארתי בבסיסים בירדן עד אפריל 1970. ביצענו כמה תדירות לשטחים הכבושים, תכופות חצינו את הגבול בין ירדן ופלס'טין וזכרנו סיורים שנמשכו כמה ימים. באפריל 1970 חזרתי לחברון כדי לעבור שוב את בחינות הבגרות. רציתי לשפר את הציונים כדי שאוכל להירשם לחוגים מעניינים יותר באוניברסיטה.

ביולי 1970 נסעתי שוב לעמאן. באותה תקופה התרבו ההתנגשויות בין השליטונות הירדניים ובין הפלסטינים. התקריות אירעו הרבה פעמים בעיקבות פרובוקציות של השירותים החשאיים הירדניים. לדוגמה, יום אחד באוגוסט הגיע לבסיס שלנו קצין ירדני שאחד את הפת'ח. הוא רתח מבעט: „הפיראין שלכם תקפו אותי! הוא צעק.

מיהרנו למקום שבו, לטענתו, הניחו חברינו מחסום. מצאנו שם את החברינו אלא סוכנים של השירותים החשאיים של ירדן. אילולא היה אותו קצין אוהד של הפת'ח, ואילולא טרף לבוא אלנו כדי לברר מה קרה, החיילים הירדניים היו תוקפים אותנו, ולא היינו יודים עים אפילו מדוע. השירותים החשאיים התגרו תכופות בחיילים הירדניים, כשהם מתחזים לפיראין.

ב-17 בספטמבר 1970 תקף הצבא הירדני את הפלסטינים וניסה לכתר את עמאן. אני הייתי אז בבסיס אל-קואסמה, במרחק של כ-20 קילומטר מעמאן. קיבלנו פקודה לעזוב את הבסיס ולצאת להגן על עמדור' תינו בעמאן. שיששה מחבריי סירבו לעזוב את הבסיס, ששכן בתוך מערות והיה מרוחק מכל ישוב. הם העדיפו להישאר ולהגן עליו והכריו: „איננו פחדנים!“

יצאתי לעמאן, יחד עם 12 פיראין אחרים. העמדה שלי הייתה ליד העמדה המרכזית, שבה התבצרו צלפים מובחרים וירו לכל עבר. אחרי נסיון-נפול שעלה לנו בשלושה הרוגים, וביניהם המפקד שלנו, אבו רגיה, נסוגנו מהמיבנה.

כשהוכרזה הפסקת אש חזרנו לבסיס שלנו, ומצאנו שם מחנה חמרי: ששת החברים שנשארו כדי להגן על הבסיס, נהרגו מכדורי מיקלע, שהורכב כנראה על כלי-רכב משוריין. הם היו מוסלים בשורה, לא לצד זה. הם כנראה נכנעו זמן קצר אחרי שעזבו אותם, וכשעמדו האחד ליד השני חוסלו. במרחק של כמה מטרים מהם מצאנו גם את גופתו של בדווי ירדני, סעיד שמו, החוכה לשניים. הוא עלה על מוקש שהונח שם עליידי הצבא הירדני.

בין ה-17 וה-20 בספטמבר לא עצם איש עין בעמאן. כעבור שבוע התחילו הגוויות

אוטובוס של אבא

אביו של אנוור אבו-עיישה ממשיך לנהוג באוטובוס בקו חברון-ירושלים. האוטובוסים ממלאים תפקיד חשוב ביוזונות הילדות של הון. הוא שיתק בהם נופצע מאחד מהם.

של חודש וחצי. אחר-כך הם הטילו עוצר שנמשך כמה ימים הלכו. ואז התרחש דבר שאותו לא אשכח ל-עולם. ב-9 ביוני בערב הודיע גמאל עבד אל-נאצר שהוא מתפטר ונוטל עליו את האחריות לתבוסה. כל המישרה התאספה וכולם, ללא יוצא מהכלל, התחילו לבכות. כשנאצר נשא גאום, רצו כולם לעבר ה-רדיו. שמענו את אלוהים מדבר אלינו. עכשיו הבנו שהכיבוש הישראלי רק התחיל. חיל. התחלנו בינינו והלכנו להתגורר בבתיהם הריקים של שלושת דודיי. ידענו שאם הבתים ישארו ריקים, יבואו הישראליים ויתפסו אותם. אך דודיי עזבו במהירות כוואת. שהם לא חשבו אצלו להשאיר לנו את המפתחות, ונאלצנו לפ-רוץ את המנועולים. באותה תקופה אכלנו כמויות עצומות של

89 מטוסים ישראלים שהופלו. תחנות ה-רדיו של בירות ערב התחילו לשרר שירי מילחמה. היה זה היום הראשון למילחמה, וכולנו היינו משוכנעים שפלסטין תשחרר בעוד כמה ימים.

למחרת, ב-6 ביוני, התחלנו להטיל בכך ספק. הישראלים היו בשערינו, אך לא סגרו עלינו לגמרי. לא היה איכפת להם שאנשים התחילו לברוח - להיפך. התפר תחו ויכוחים סוערים בין אותם שרצו לעזוב ואותם שהחליטו להישאר. אלה אמרו: עדיף למות בבית מאשר לחיות כפליט, ואלה אמרו שברצונם לחיות למרות הכל, גם אם מחוץ לפלסטין. היו שהעדיפו לברוח ולא לראות את בנותיהם קהוללות עליידי הישראלים, שאנסו נשים פלסטיניות ב-1948. כמעט שלושה מבין ארבעת דודיי עזבו, כמעט